

В. Пашков, доцент Полтавського факультету Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

Правовий господарський порядок у забезпеченні антикорупційної діяльності в сфері охорони здоров'я

Правовий господарський порядок в умовах сьогодення постає як багаторівневий феномен, правова природа якого віддзеркалює не лише поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а й домінуючої нині тенденції до забезпечення конституційних основ правопорядку у сфері господарювання в контексті ефективності владних і суспільних інституцій, які здійснюють правоохоронну роботу і забезпечення правопорядку.

Звичайно, що правовий господарський порядок, серед іншого, з одного боку, закріплює конституційні положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а з другого — декларує забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальної спрямованості економіки, непорушності права приватної власності, недопущення протиправного позбавлення власності, права кожного на підприємницьку діяльність, не заборонену законом тощо. У цьому контексті також необхідно брати до уваги визначені ВООЗ чотири категорії узагальнених результатів, які характеризують стан справ у державі: показники, що стосуються політики охорони здоров'я; соціальні та економічні показники; показники забезпечення медико-соціальною допомогою; показники про стан здоров'я населення¹.

У той же час В. Коростей, звертає увагу на таке унікальне явище в ринковій економіці, як «господарсько-правовий бюрократизм». Як свідчить світовий досвід, підкреслює дослідник, господарсько-правовий

¹ Див.: Лучкевич В. С. Основы социальной медицины и управления здравоохранением : учеб. пособие / В. С. Лучкевич. – СПб., 1997. – С. 4.

бюрократизм є найбільш небезпечним явищем для розвитку ринкових процедур у країні. Він являє таку організацію управління, при якій його результати перешкоджають будь-яким реформістським процесам¹. Фактично, на нашу думку, таке явище, як «господарсько-правовий бюрократизм», за своїми ознаками близьке до такого явища, як «корупція».

Нагадаємо, що розуміє законодавець під визначенням «корупція». Відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», корупція — це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Необхідно зазначити, що за інформацією фахівців світового банку, сума хабарів, які одержують щорічно посадові особи в Україні, адекватна приблизно двом розмірам річного торгового обігу нашої держави. А явище корупції в сучасній Україні розглядається як організоване системне явище². Хоча, можна відзначити, що корупція стала однією з основних проблем кінця ХХ — початку ХХІ ст. Корупційні скандали на найвищому рівні дедалі частіше стають гучними навіть у демократичній Європі. Ще 14 років тому в результаті кампанії «Чисті руки», започаткованої Міланською прокуратурою в Італії, була розкрита величезна корупційна система, яка одержала назву «Взятоград». У результаті цієї операції було порушено 12 тисяч кримінальних справ, у тому числі проти двох колишніх прем'єрів, 500 членів парламенту різних скликань. Виявлені збитки державі понад 150 млрд доларів США³.

Отже, корупція в будь-якому її прояві небезпечна, але особливу загрозу національній безпеці будь-якого суспільства становить корупція в системі охорони здоров'я. Згідно з інформацією ВООЗ, у біль-

¹ Коростей В. Господарсько-правовий бюрократизм у ринкових умовах / В. Коростей // Право України. – 2003. – № 6. – С. 93–97.

² Див.: Мельник М. І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М. І. Мельник. – К., 2000. – С. 16.

³ Див.: Холмс Л. Корупція та криза в посткомуністичних державах / Л. Холмс // Корупція в сучасній політиці: доповідь на міжнар. конф. 14–16 листоп. – Велика Британія, 1996. – 40 с.

шості країн система охорони здоров'я сприймається як найбільш корумпований інститут в державному апараті. Щорічно у всьому світі витрати на охорону здоров'я складають 4,1 трлн дол. США, з яких 750 млрд витрачається на глобальному ринку фармацевтичних препаратів. При цьому від 10 до 25 % витрат на державні закупівлі зникає у зв'язку з корупцією в галузі¹.

Але проблема в нашій країні полягає ще в тому, що ті дії, які визнаються у будь-якому цивілізованому суспільстві корупційними, в Україні є нормою життя. Прикладів із цього приводу можна навести багато. Саме тому надзвичайно важливо визначатися з ієрархією публічно-правових цінностей, чинників, пріоритетів, з позиції яких ми і підходимо до формування бажаних правових режимів функціонування тих чи інших економічних відносин, створення правового господарського порядку². А карання та відновлення — це не головний зміст відповідальності, а скоріше наслідок внутрішньої безвідповідальності окремих суб'єктів суспільних відносин³.

Питання боротьби з корупцією є на сьогодні одним із пріоритетних, причому, незважаючи на досить суттєві форми та види покарання, у країні спостерігається лише збільшення корупційних діянь. У той же час більшість правознавців розглядають питання боротьби з корупцією в контексті боротьби із злочинністю, не приділяючи достатньо уваги проблемам можливого нормативно-правового сприяння корупції, лобіювання на нормативному рівні інтересів окремих осіб. Утім, з точки зору російського дослідника О. Ю. Рибаківа, одна з тенденцій правової політики характеризується тим, що її здійснення пов'язано із суттєвими трансформаціями в економічних основах влади, відмежуванням тіньових фінансових можливостей на розпорядників та власників влади, при цьому право набуває свого виразу у публічних законах⁴.

Метою цієї статті є доведення того, що одним з основних чинників у боротьбі з корупцією є не лише розгляд цього питання з позиції кримінальної або адміністративної відповідальності, а й у контексті ство-

¹ Інформаційний бюлетень ВООЗ «Ліки: корупція в фармацевтичній галузі». – 2008. – 40 с.

² Див.: Задахайло Д. Стратегія держави в системі законодавчого регулювання економічних відносин / Д. Задахайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 1 (44). – С. 129–138.

³ Липинский Д. А. О системе права и видах юридической ответственности / Д. А. Липинский // Правоведение. – 2003. – № 2. – С. 27–37.

⁴ Рибаків О. Ю. Тенденции развития российской правовой политики / О. Ю. Рибаків // Правоведение. – 2004. – № 3. – С. 156–164.

рення таких нормативно-правових умов у діяльності суб'єктів господарського права, коли регулятивне значення юридичної відповідальності реалізується шляхом встановлення позитивних зобов'язань здійснювати або не здійснювати визначені дії, коли норма господарського права виступає еталоном можливої та зобов'язуючої поведінки.

У цьому контексті згадаємо відоме роз'яснення Міністерства економіки України від 14.04.2010 року № 3303-25/2973-07 щодо необхідності отримання довідки про відповідність ціни товарів, робіт і послуг, що оплачуються за рахунок державних коштів, середньоринковій ціні на аналогічні товари, роботи, послуги, яке видається Держцінінспекцією. Причому зазначені довідки повинні були видаватися лише на підставі оціночного звіту, на платній основі конкретно визначеними приватними фірмами, а вартість оціночного звіту складала 5 відсотків від вартості оцінюваних товарів. За відсутності такого звіту редакція «Вісника державних закупівель» не приймала до опублікування оголошення. У свою чергу, без публікації такого оголошення про результати торгів у зазначеному засобі масової інформації тендер є незавершеним.

Разом з тим нормативний порядок проведення процедури закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, визначений Положенням про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затверджений постановою КМУ від 17.10.2008 року № 921, не містив вимоги щодо надання довідки про відповідність ціни її середньоринковому значенню.

Одразу необхідно відзначити, що зазначене роз'яснення було скасовано лише завдяки зусиллям фахівців кафедри господарського права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, які у своєму зверненні до Генеральної прокуратури України довели, що дії посадових осіб у цьому випадку мали ознаки перевищення влади та службових повноважень і призводять до невиправданих додаткових витрат бюджетних коштів.

Або, наприклад, виникає питання, чи можна вважати корупційними діями намагання протягом 2007 року приватизувати ЗАТ «Індар», що є одним із чотирьох у світі спеціалізованих заводів, які володіють технологіями виготовлення препаратів інсуліну в замкненому циклі¹? Хоча, з точки зору фахівців, можлива приватизація цього фармпідприємства є однією з підстав втрати фармацевтичної незалежності України². Або приватизацію у 2007 році, за аналогічною схемою, державних

¹ Див.: Лазарев О. Евтаназія на замовлення відміняється / О. Лазарев // Уряд. кур'єр. – № 40 (3453). – 2 берез. 2007.

² Див.: Пашков В. М. Господарсько-правова політика у сфері охорони здоров'я: проблеми вітальної безпеки / В. М. Пашков. – К., 2007. – С. 29.

підприємств «Дослідний завод ДНЦЛЗ», ХДПФ «Здоров'я народу», Полтавського заводу медичного складу, що входили до складу ДАК «Держмедпром»¹? Утім, аналіз економічних закономірностей функціонування і розвитку державного та корпоративного секторів економіки за останні більш ніж 130 років в індустріально розвинутих країнах, на які припадає понад 2/3 світового ВВП, свідчить про постійне збільшення витрат на розвиток державного сектору економіки². На сьогодні Україна — єдина держава на європейському просторі, де державна частка економіки постійно зменшується³.

Крім того, говорячи про функції держави у сфері економіки, доцільно звернути увагу на їх неоднорідність. Невиконання вимог державних програм економічного розвитку попри всі посилення на непередбачуваність світової економічної кон'юнктури є підставою для констатації відповідних конституційних правопорушень і відповідальності вищих посадових осіб держави⁴. Отже, цікавими є також інші офіційно оприлюднені факти.

Так, на розширеному засіданні Комітету ВРУ з питань охорони здоров'я «Про стан централізованих закупівель лікувально-діагностичного обладнання, лікарських засобів та імунобіологічних препаратів у 2003–2008 роках та їх відповідність сучасним вимогам охорони здоров'я і реальним потребам регіонів» від 23.05.2008 року було підкреслено про фактичний зрив виконання всіх державних медичних програм. З одного боку, необхідні медичні препарати своєчасно не закуповувалися, з другого — у деяких медичних закладах були закуплені медичні препарати на 20 років фактичної потреби.

Або інший приклад, за висновками Рахункової палати України, згідно з матеріалами «Про результати перевірки використання коштів Державного бюджету України, виділених МОЗ України на забезпечення медичних заходів Державної програми «Онкологія», МОЗ України більше ніж за 2 роки виконання зазначеної програми не було розроблено дієвого механізму її реалізації, унаслідок чого не забезпечено надання хворим на онкопатологію якісної та вчасної, гарантованої дер-

¹ Див.: Губарев О. Держава бореться з нею за фармацевтичну галузь / О. Губарев // Дзеркало тижня. – № 40 (719). – 25–31 жовт. 2008.

² Див.: Бирюков В. Госсобственность и госсектор в рыночной экономике / В. Бирюков, Е. Кузнецова // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2002. – № 3. – С. 14–16.

³ Див.: Мамутов В. Доля государственного сектора в современной экономике / В. Мамутов, Л. Савельев // Підприємництво, госп-во і право. – 2002. – № 9. – С. 3–5.

⁴ Див.: Задихайло Д. В. Реформування конституційних засад господарювання: питання конституційної доктрини / Д. В. Задихайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2007. – № 2 (49). – С. 51–61.

жавою безоплатної медичної допомоги. Жодного із 9 розділів Державної програми «Онкологія» не було виконано в повному обсязі, а виконання окремих розділів, завершити які передбачалося у 2003 році, розпочалося лише на початку 2004 року. Отже, хворі на онкопатологію були забезпечені лікарськими засобами менше ніж на 1/3 від потреби і були змушені купувати значну частину необхідних лікарських засобів за власні кошти.

Одразу необхідно відзначити, що за виявленими фактами жодна інформація про притягнення будь-кого до будь-якої відповідальності оприлюднена не була. І з цих підстав можна припустити, що до кримінальної або адміністративної відповідальності ніхто не був притягнутий. У цих випадках також відбувалося лобювання інтересів окремих осіб.

Чи містить зазначені дії або бездіяльність ознаки корупції? Навіть, якщо це не так, все одно, як боротися з цими явищами?

Якщо виходити з того, що правова політика може сприяти захисту прав суб'єктів господарської діяльності шляхом актуалізації таких форм державної діяльності, як правозахисна, правотворча та правозастосовча¹, то й ми вважаємо, що найбільш ефективними засобами боротьби з такими проблемами є створення таких умов діяльності для господарюючих суб'єктів та органів влади, що, з одного боку, унеможливають порушення прав громадян на охорону здоров'я, а також сприяють розвитку підприємницької ініціативи, з другого — забезпечують ефективне використання державного майна, і більше того, сприяють збільшенню державної частки економіки у стратегічних галузях економіки. Пріоритетність же господарського законодавства полягає в тому, що держава за його допомогою визначає шляхи, напрями та правові засоби становлення і розвитку економіки та захисту прав громадян. Важливу функцію гаранта виконання державних вимог і вказівок, визначення порядку їхніх дій виконують механізми забезпечення реалізації господарського законодавства. Зазначені механізми включають як економічні, так і соціальні інтереси органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, господарюючих і негосподарюючих суб'єктів, а також окремих громадян до виконання вимог законодавства щодо охорони здоров'я; конкретність і обов'язковість їх функцій; своєчасне застосування відповідальності за ігнорування законодавства тощо.

¹ Див.: Рибаків О. Ю. Тенденции развития российской правовой политики / О. Ю. Рибаків // Правоведение. – 2004. – № 3. – С. 156–164.

Отже, об'єктом господарських правовідносин виступають реальні господарські відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між її учасниками. Господарські правовідносини спрямовані на регулювання цих конкретних відносин, фактичної поведінки суб'єктів у юридично значущій економічній ситуації. Об'єкт господарських правовідносин як фактична поведінка їхніх учасників найбільшою мірою пов'язаний із вольовою стороною права, що характеризує практичне, реальне втілення в життя нормативних програм, моделей, зразків поведінки відповідних суб'єктів¹.

На жаль, аналіз концептуальних і програмних документів сфери охорони здоров'я свідчить про відсутність плідного господарсько-правового забезпечення. Господарське законодавство має направити соціальну складову економіки на конструктивний шлях, з метою попередження стихійних процесів, пов'язаних із непередуманою приватизацією закладів охорони здоров'я, зміною їх організаційно-правової форми тощо².

Однак у господарсько-правових нормах, з точки зору Г. Л. Знаменського, як і у відповідних правових відносинах, відображаються не лише економічні інтереси окремих учасників господарської діяльності, а й загальний економічний інтерес суспільства³. Крім того, слушно підкреслює В. В. Лаптев, нова тенденція державного регулювання економіки полягає у підвищенні ролі функціональних органів, які покликані забезпечити суспільні інтереси⁴. Потенційними джерелами отримання ефекту від використання господарсько-правових засобів регуляторного впливу держави та загальних принципів господарювання можуть бути: можливість випереджальної та адекватної реакції щодо протидії корупції у сфері охорони здоров'я, у тому числі за рахунок прогностичних оцінок; підвищення рівня обґрунтованості рішень щодо функцій та структури системи охорони здоров'я, бюджетних витрат на її утримання; запобігання можливим негативним наслідкам та прийняття недосконалих рішень.

¹ Див.: Віхров О. Об'єкт у структурі господарських правовідносин / О. Віхров // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2008. – № 2 (53). – С. 141–148.

² Див.: Пашков В. М. Проблеми господарсько-правового забезпечення відносин в сфері охорони здоров'я : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Пашков Віталій Михайлович. – Х., 2010. – С. 273.

³ Знаменский Г. Л. Хозяйственный механизм и право ; АН УССР. Ин-т экономики пром-ти ; отв. ред. В. К. Мамутов. – Киев, 1988. – С. 60.

⁴ Лаптев В. В. Введение в предпринимательское право / В. В. Лаптев. – М., 1994. – С. 17.

Дослідимо, яким чином відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» виконується задекларований у ГК зміст конституційних основ правового господарського порядку.

Перше, на що необхідно звернути увагу, це на суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, фактично відбулося значне розширення цього переліку, і на те, що крім інших осіб, у тому числі, крім раніше встановленого переліку осіб, під дію цього законодавчого акта підпадають: посадові особи юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету (це можуть бути, наприклад, *працівники державних та комунальних лікувально-профілактичних закладів*); особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах, а також фізичні особи-підприємці.

І цікавим є те, що, за змістом Закону, фізичним особам-підприємцям забороняється: займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту, що здійснюється в позаробочий час) безпосередньо або через інших осіб, якщо інше не передбачено законом; входити, у тому числі через інших осіб, до складу органу управління чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі та представляють інтереси держави в раді товариства (спостережній раді), ревізійній комісії господарського товариства), якщо інше не передбачено законом.

Особа, щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченої у вчиненні злочину у сфері службової діяльності або складено протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення, у тому числі в юридичних особах приватного права, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом, до розгляду справи судом. Тобто, якщо це, наприклад, фізична особа-підприємець, то він також втрачає право займатися підприємницькою діяльністю.

Далі цікавими є наслідки вчинення правопорушень, передбачених у вищезазначеному законі для самих суб'єктів господарювання, зокрема юридичних осіб, окрім юридичних осіб публічного права, які повністю утримуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів, а також міжнародних організацій.

Так, Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» встановлює, що на юридичних осіб судом можуть бути накладені такі види стягнень: штраф; заборона займатися певним видом діяльності; конфіскація майна; ліквідація юридичної особи.

Отже, фактично «антикорупційний пакет» законів суперечить не лише нормам ГК, а й Конституції України в частині обмеження свободи підприємницької діяльності. З цього приводу необхідно нагадати, що головний зміст підприємництва як фундаментальної основи конституційного ладу становить конституційне право громадян на підприємницьку діяльність. Відповідно до ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це право базується на свободі підприємницької діяльності, тобто на реальній можливості здійснення особою на власний розсуд і ризик господарської діяльності, не забороненої законом, з метою отримання прибутку.

У ході підприємницької діяльності особою також реалізуються такі конституційні права, як: право на державний захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки (ч. 1 ст. 13); право кожного володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41); право на працю (ст. 43); право на відпочинок (ст. 45). Окрім того, Конституція України містить достатньо широкі гарантії права громадян на підприємницьку діяльність. Зокрема, здійснення цього права було б неможливим без гарантування державою таких принципів, як: принцип правової держави і верховенства права (статті 1; 8); пріоритетності прав людини (ст. 3); політичної, економічної і ідеологічної багатоманітності (ч. 1 ст. 15); рівності прав та їх невідчужуваності (статті 21; 24); невичерпності прав і свобод людини і громадянина (ст. 22); право на вільний розвиток особистості.

Тобто право громадянина на підприємницьку діяльність не слід розуміти лише як здійснення ним тієї чи іншої господарської діяльності; воно містить систему гарантованих державою конституційних прав і правових можливостей для досягнення суспільно корисної мети цієї діяльності. Як і саме це право, його реалізація є явищем складним, багатогранним, а тому служить об'єктом міжгалузевого правового регулювання. Відповідні положення щодо реалізації цього права містяться в Конституції України, ГК України, ЦК України та багатьох інших нормативно-правових актах. І не випадково розробники ГК,

нагадує Д. В. Задихайло, формулюючи системоутворюючу категорію «правовий господарський порядок», досить чітко зв'язали її зміст із конституційно-правовими нормами, що власне і мають визначати правові засади такого порядку не тільки безпосередньо, а також через визначення змісту всього поточного господарського законодавства¹. У свою чергу, конституційне право громадян на підприємницьку діяльність реалізується через інституційний механізм, ключове значення якого полягає у застосуванні системи нормативно-правових засобів, за допомогою яких громадяни можуть реалізувати права та задовольняти законні інтереси у зв'язку з їх підприємницькою діяльністю².

З формальної точки зору верховенство права полягає в тому, що в суспільстві мають існувати правові норми, яких дотримуються всі суб'єкти, у тому числі держава. У цьому випадку право обмежує державу самим фактом існування правил і процедур. У свою чергу індивід знає, як себе поводити та якої поведінки він може очікувати від інших суб'єктів³. Проте аналіз законодавчих актів «антикорупційного пакета» свідчить про те, що перш за все Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» не відповідає задекларованим принципам антикорупційної діяльності, і більше того, суперечить принципам ринкової економіки. Взагалі не ставиться питання про посилення відповідальності чиновників вищих ешелонів влади, а встановлюється або посилюється відповідальність осіб, яких важко віднести до провладних чиновників. Крім того, ми ще залишаємо поза увагою створення умов цим законодавством для корупційної діяльності працівників правоохоронних органів, які, навпаки, покликані боротися з корупцією.

Фактично ті принципи, що становлять конституційні основи правового господарського порядку (ст. 5 ГК), замість свого розширення, підлягають обмеженню, і більше того, є підставою виникнення колізійних норм у законодавстві і фактично створюють умови для здійснення корупційної діяльності серед окремих осіб регуляторних та правоохоронних органів.

¹ Задихайло Д. Правовий господарський порядок в Україні: десятирічний досвід конституційно-правового забезпечення / Д. Задихайло // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2006. – № 3 (46). – С. 143–153.

² Національна доповідь «Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні» / К. О. Ващенко, З. С. Варналій та ін. : Схвалено Колегією Держкомпідприємництва (рішення № 1 від 10.02.2009 р.). – К., 2009. – 176 с.

³ Див.: Погребняк С. Основні вимоги, що впливають з принципу верховенства права / С. Погребняк // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2007. – № 4 (51) – С. 41–53.

Із метою вдосконалення правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я потрібно узгодити саму концепцію розвитку законодавства, а потім відповідно до плану законотворчих робіт опрацювати проекти окремих законодавчих актів, удосконалити нормативно-правову базу на якісно новому системному рівні¹.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що тенденції розвитку правової політики держави свідчать про посилення на нормативно-правовому рівні інтересів окремих суб'єктів господарського права із подальшим порушенням балансу публічних та приватних інтересів на державному рівні. Як наслідок, виникає ситуація, що свідчить про необхідність підтримки або трансформацію самого права, яке повинно спиратися на реальні господарські відносини, що у свою чергу спроможні змінюватися лише під впливом саморегулювних організацій або під контролем правотворчості цих організацій, як компонента зазначеної тенденції правової політики, включаючи інститути відклику актів регуляторного характеру. Зазначене передбачає внесення відповідних доповнень до ст. 5 ГК у частині конституційних основ правового господарського порядку щодо повноважень суб'єктів господарського права у контролі над правотворчістю з метою недопущення лобіювання інтересів на користь окремих осіб.

¹ Див.: Гладун З. Система правових норм про охорону здоров'я і проблеми їх систематизації / З. Гладун // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2007. – № 1 (48) – С. 91–100.